

کتاب نیتس وامر سیاسی

عادل مشایخو

سرشناسه: مشایخی، عادل، ۱۳۵۱ - عنوان و نام پدیدآور: لایبنتیس و امر سیاسی/ عادل مشایخی.
 • مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۹۸ • نوبت چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۸ • مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص.
 • شابک: 978-622-06-0240-8 • وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا • موضوع: لایبنتیس، گوتفرد ویلهلم فون، ۱۶۴۶ - ۱۷۱۶ م. - نقد و تفسیر. Criticism, interpretation, etc. - Leibniz, Gottfried Wilhelm von • رده‌بندی کنگره: B۲۵۹۷ • رده‌بندی دیویی: ۱۹۲ • شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۶۹۸۱۳

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

لایبنتیس و امر سیاسی
 عادل مشایخی

ویراستار: نرگس ایمانی مرئی
 صفحه‌آرا: اصغر قلی‌زاده

لینوگرافی: باختر • چاپ و صحافی: غزال
 چاپ اول: تهران، ۱۳۹۸، ۱۱۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۲۴۰-۸

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲۰
 کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۳۷۱، تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۲۱۴، تلفن واحد فروش: ۸۸۰۰۴۶۵۸-۹، نمابر: ۸۹۷۸۲۴۶۴
 www.nashreny.com • email: info@nashreny.com • nashreny

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۷	دیاچه
۱۹	فصل اول: میدان مسئله لایب نیتس
۳۵	فصل دوم: سیر فکری لایب نیتس: از آغاز تا ابداع حساب دیفرانسیل و انتگرال
۵۶	حساب دیفرانسیل
۶۷	نقد دکارت
۸۱	فصل سوم: جهان لایب نیتس
۸۳	اندراج
۸۷	بیان
۹۳	ناهم‌امکانی
۹۶	پیوستگی
۱۰۷	فصل چهارم: وحدت دیفرانسیل
۱۴۷	فصل پنجم: تعبیر سیاسی منطق دیفرانسیل
۱۷۷	منابع

دیباچه

هدف این «کتاب» به هیچ وجه «شناخت» لایب‌نیتس نیست. به این دلیل ساده که نگارنده توان و صلاحیت این کار را ندارد و به هیچ وجه نمی‌تواند به آثار لایب‌نیتس‌شناسانه موجود در زبان فارسی با زبان‌های دیگر چیزی بیفزاید. آنچه از او برمی‌آید، استفاده از داده‌های این آثار متناسب با هدفی است که برگزیده. بنابراین، هدف این کتاب نه «شناختی» بلکه «کاربردی» است. نگارنده به اقتضای توان خود، دستگاه مفهومی لایب‌نیتس را یک جعبه‌ابزار مفهومی تلقی می‌کند و از خود می‌پرسد با این ابزارها چه می‌توان کرد. به بیان دقیق‌تر، در این جا برخی از مفاهیم لایب‌نیتس به‌منزلهٔ مفاهیم یک جعبه‌ابزار مفهومی کنار هم قرار گرفته‌اند و قابلیت آن‌ها برای پاسخ‌گویی به برخی مسائل مورد آزمایش قرار گرفته است. در این جعبه‌ابزار مفهومی، مفهوم «وحدت دیفرانسیل» مفهوم مرکزی تلقی شده است. اما چرا «وحدت دیفرانسیل»؟

کارل فردریش، نظریه‌پرداز و استاد آلمانی علوم سیاسی، در مقاله‌ای با عنوان «تأملات فلسفی لایب‌نیتس پیرامون حقوق، سیاست و دولت» می‌گوید دغدغهٔ اصلی لایب‌نیتس «قانون و سیاست» بود.^۱ او برای توجیه رویکرد خود در این مقاله و متمرکزشدن روی «فلسفهٔ سیاسی» لایب‌نیتس، به نکته‌ای اشاره

نیچه در یکی از نخستین آثار خود، فلسفه در عصر ترازیک یونانیان، می‌نویسد: در همه نظام‌های فلسفی با تلاش‌هایی همواره نوشونده برای بیان بهتر این اصل مواجهیم: «همه چیز یکی است». در این کتاب نیچه که داستان تکوین فلسفه در یونان باستان و تحول آن از تالس تا سقراط را روایت می‌کند، مفهوم «وحدت» مؤلفه اصلی پیرنگ داستان است. نیچه در روایت خود اشاره‌ای به ابداع ریاضی این مسئله نمی‌کند، اما جالب این است که روایت کارل بویر از تکوین حساب دیفرانسیل و انتگرال در کتاب تاریخ حساب دیفرانسیل و انتگرال که با اشاره به شکل‌گیری عقلانیت یونانی آغاز می‌شود، شباهت بسیاری به روایت نیچه دارد. در روایت او نیز مسئله اصلی مسئله «وحدت» است.

این نکات در آغاز فصل چهارم این کتاب بسط داده شده‌اند، اما در این جا به‌تنهایی قادر به توجه اهت تحقیق درباره مفهوم «وحدت دیفرانسیل» به‌منزله مؤلفه اصلی یک جبهه‌ای مفهومی نیستند. از آن جا که هدف این تحقیق آزمودن قابلیت کاربرد حساب‌ها و مفهومی لایب‌نیتس است، باید خطوط کلی مسائلی که قابلیت این جبهه‌ای پاس‌گفتن به آن‌ها قرار است مورد آزمایش قرار گیرد، روشن شود.

در روایتی ساده‌شده، اگر هوسرل و فرگه را به‌ترتیب پدران فلسفه قاره‌ای و فلسفه تحلیلی به‌شمار آوریم، می‌توانیم «مسئله معنا» را آغاه مشترک سنت قاره‌ای و سنت تحلیلی در قرن بیستم قلمداد کنیم. اما در صورت‌بندی «مسئله معنا» باید تصویری اجمالی از «چیستی معنا» پیدا کنیم. در این دو سنت وقتی سخن از «معنا» به میان می‌آید منظور چیست؟ پاسخی ساده در روشن به این پرسش را نزد فرگه (در مقاله معروف «درباره مفهوم و مصداق») می‌توان

۱. البته این بدان معنا نیست که در قرن بیستم «مسئله حقیقت» یکسره در محاق قرار گرفته است. نکته فقط این است که این مسئله به نحوی دیگر، و دست‌کم در فلسفه قاره‌ای، در چارچوبی فراتر از «صدق» مطرح شده است. در این قرن، حقیقت بیش از «مطابقت» با «روی‌دادن» ارتباط دارد. لایب‌نیتس را از این حیث نیز می‌توان الهام‌بخش اندیشه قاره‌ای به‌شمار آورد: لایب‌نیتس در مقام نخستین فیلسوف رویداد.

این کتاب کوششی برای اندیشیدن به امکان پاسخ‌گفتن به این پرسش است: آیا منطق دیفرانسیل را می‌توان به‌منزله گونه‌ای منطق سوژه‌شدن نیز تعبیر کرد؟ آیا با استفاده از مفهوم «وحدت دیفرانسیل» و تبدیل‌کردنش به مفهوم کانونی این منطق نمی‌توان امکان این تعبیر را فراهم آورد؟ آیا نسبت مندرج در این «وحدت» خاص را می‌توان به «نسبت» سرشت‌نمای گونه‌ای از رابطه خود با خود تبدیل کرد؟

فصل اول این کتاب تلاشی است برای ترسیم مختصات میدانی که مسئله «وحدت» و ضرورت ساختن مفهوم جدیدی از وحدت در آن سر بر آورده است. این فصل هیچ وجه قصد ندارد کل فلسفه لایب‌نیتس یا حتی «فلسفه طبیعی» او را یک بافت تاریخی خاص فروبکاهد. فقط مسئله «وحدت» و نه هیچ مسئله مفهومی دیگری! غرض فقط نشان‌دادن این نکته است که این مسئله نیز مانند همه مسائل فلسفی، نه پرسشی که از سر کنجکاوی یا پاسخ به مقتضیات گونه‌ای «اراده به انسان» طرح شده باشد، بلکه مسئله‌ای با اضطراب عملی است که در میدانی واقعی، نه رج عاج تأمل به اصطلاح فیلسوفانه، سر بر آورده است. علاوه بر همه ویژگی‌های سده هفدهم که به شیوه‌های مختلف و از دیدگاه‌های متفاوت مورد بررسی قرار گرفته است، به این نکته نیز باید توجه

تاکتیکی از تکنیک‌های حاکمیت‌مندی و انضباط دنبال شود. رتباط دوسویه یا استلزام کارکردی میان سرمایه و دولت مدرن را شاید بتوان به زبان مدرن و عین حال فارغ از ساده‌انگاری ناشی از چسبیدن به الفاظ این‌گونه خلاصه کرد: امنیت سرمایه و سرمایه به امنیت احتیاج دارد. اما این بدان معنا نیست که این دو منطق استراتژیک با یکدیگر تعارض پیدا نمی‌کنند. برای مثال، جنگ تجاری‌ای که ایالات متحده اکنون (۲۰۱۸) علیه تقریباً تمامی جهان (از جمله متحدان سنتی‌اش) به راه انداخته و بنا بر عقیده تقریباً تمام اقتصاددانان چپ و راست با مقتضیات انباشت سرمایه جهانی و نقش کلیدی آمریکا در آن همخوانی ندارد، جلوه‌ای از تعارض این دو منطق است و ربطی به «حمایت و عوام‌زدگی ترامپ و تیمش» ندارد. حال نکته این است که این فرایندها مانند هر فرایند سازماندهی اجتماعی دیگر بدون گونه‌ای تکیه‌گاه سوبژکتیو، بدون اتکا به شیوه‌هایی از رابطه خود با خود که دقایق متفاوت آن‌ها را باز تولید کند، نمی‌توانند به حیات خود ادامه دهند.

کرد که قرن هفدهم قرن آغاز تکوین دولت مدرن و گسترش سرمایه‌داری از انگلستان به سایر نقاط اروپا نیز هست. این نکته راهنمای اصلی ترسیم میدان مسئله وحدت در فصل اول است؛ مسئله‌ای که بنا بر یکی از فرضیه‌های اصلی این کتاب، نزد لایبنیتس با ابداع «منطق دیفرانسیل» پاسخ گفته می‌شود.

فصل دوم کوششی است برای عرضه روایتی از تحولات فکری لایبنیتس که سرانجام به ابداع حساب دیفرانسیل و انتگرال منتهی می‌شود. هرچند در این روایت تعبیرهای فیزیکی و ریاضی منطق دیفرانسیل مورد تأکید قرار گرفته است، هدف اصلی به‌دست‌آوردن عصاره منطقی این تعبیرهاست، تا زمینه برای پرداختن به تعبیر اخلاقی-سیاسی این منطق فراهم شود. این فصل، چنان‌که خواهیم دید، علاوه بر آثار لایبنیتس، عمدتاً با اتکا به دو کتاب ژان مورو و مارسیال گرو نوشتار شده است.

فصل سوم تصویری کلی از «جهان لایبنیتس» عرضه می‌کند؛ جهانی که از دستگاه مفهومی لایبنیتس به‌دست می‌آید. این تصویر با مرور چند مفهوم کلیدی فلسفه لایبنیتس ترسیم شده است، اما هدف اصلی رسیدن به مفهوم «پیوستگی» است؛ مفهومی که در منطق دیفرانسیل به‌منزله بدیل «این‌همانی» در منطق ارسطویی عمل می‌کند. «پیوستگی» کلمه‌ای است که لایبنیتس برای اشاره به «وحدت دیفرانسیل» به‌کار می‌برد. چنان‌که خواهیم دید، تساوی «وحدت دیفرانسیل = پیوستگی»، که از طریق ترسیم جهان لایبنیتس به‌آن می‌رسیم، زمینه را برای تعبیر اخلاقی منطق دیفرانسیل در فصل چهارم آماده می‌کند.

در فصل چهارم تعبیر اخلاقی منطق دیفرانسیل با رجوع به چند رمان عرضه شده است. خواننده فیلسوف، به‌ویژه اگر استاد فلسفه هم باشد، احتمالاً خواهد پرسید: آیا حق داریم در کتابی در مورد لایبنیتس، آن هم کتابی که قرار است بیشتر بر ابعاد ریاضی و منطقی اندیشه او متمرکز باشد، سخن از رمان به میان آوریم و به آثار رمان‌نویسانی چون مارسل پروست یا میلان کوندرا رجوع

یا ساختاری است و پیوندی ناگسستنی با «مسئولیت» و «تصمیم» و «تصمیم‌گیری مسئولانه» دارد. بنابراین، می‌توان گفت این‌جا بیشتر با «*étique*» به معنای اسپینوزایی کلمه سروکار داریم تا «*morale*». پرسش «اخلاق» لایب‌نیتس همان پرسش اساسی اخلاق اسپینوزا است: همه ما واکنش‌گر به دنیا می‌آییم، چگونه می‌توان کنش‌گر شد؟ هستی اجتماعی ما را شبکه‌های قدرت-دانش رقم می‌زنند، ما در انقیاد شبکه‌های قدرت-دانش زندگی می‌کنیم، چاره می‌توان سوژه شد؟

نعل پنجم، که می‌توان گفت فصل نتیجه‌گیری این کتاب است، در پی ترسیم برخی اقتضات مفاهیم مطرح‌شده در فصل‌های سوم و چهارم، به‌ویژه «پیوستگی» با وحدت دیفرانسیل»، «رویداد» و «آزادی»، در عرصه سیاست است؛ تلاشی برای پاسخ گفتن به این پرسش: لایب‌نیتس در مورد «امر سیاسی» و «کنش» در میدان سیاست چه می‌تواند بگوید؟

فروردین ۱۳۹۷